

BYMILJØ
ETATEN

KARTLEGGING OG VERDSETTING AV
FRILUFTSOMRÅDER

BERGEN
KOMMUNE

Innhold

Innledning.....	4
Metode.....	7
Utvalg av friluftslivsområdene	7
Friluftslivsområdenes utstrekning.....	10
Verdsettingen av friluftslivsområdene.....	10
Kartleggingen som kunnskapsgrunnlag.....	12
Resultater	14
Arna	15
Bergenhus.....	17
Fana	20
Fyllingsdalen	23
Laksevåg	27
Ytrebygda	31
Årstad	35
Åsane	39

Innledning

I kommuneplanens samfunnsdel, Bergen 2030, er det en visjon om at Bergen skal være en aktiv og attraktiv by. En grønn og bærekraftig utvikling er et overordnet prinsipp og *gåbyen* er definert som et begrep. Samtidig fører befolkningsvekst og byfortetting til at områdene som gjør Bergen til en aktiv, attraktiv og grønn by er under press. I et slikt perspektiv er det viktig at politikere, planleggere, forvaltere og beslutningstagere har tilgang til informasjon om hvilke områder som benyttes til rekreasjon, friluftsliv, barnelek og snarveier i grønne omgivelser. Den gjennomførte kartleggingen og verdsettingen av kommunens friluftslivsområder gir et kunnskapsgrunnlag som vil bidra til at utviklingen i Bergen kan skje på en måte som sikrer at byen også i framtiden vil være aktiv og attraktiv.

Mulighetene for å drive med friluftsliv i Bergen kommune er jevnt over svært gode – spesielt hvis man ikke har spesielle behov knyttet til tilrettelegging. Kommunen er relativt stor (570 428 dekar, inkludert sjøareal), og har det meste fra fjord og fjell, til skog, kulturlandskap og små, grønne lunger i byen og boligområdene ellers. Det er som alle bergensere vet, aldri lang vei til naturen når man bor i Bergen. Reduserte muligheter for tilgang til strandsonen og gjengroing av landskapet er imidlertid to aktuelle trusler mot et rikt friluftsliv i Bergen. Universell utforming burde kanskje fått større fokus i dette kartleggingsarbeidet, men i henhold til den aktuelle veilederen, så har ikke dette vært et eget vurderingskriterium for friluftslivsområdene.

Formålet med det arbeidet som dokumenteres i denne rapporten har i henhold til Miljødirektoratets veileder *Kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder* (M98-2013) vært å kartlegge og verdsette friluftslivsområdene i Bergen kommune, slik at man får et bedre verktøy for å ta hensyn til viktige friluftslivsområder i planprosesser, samtidig som kommunen vil bli bedre rustet til å utvikle de eksisterende friluftslivsområdene. I tillegg vil kartet over friluftslivsområdene være tilgjengelig for publikum og andre via Miljødirektoratets naturbase (www.naturbase.no) og via kommunens nettsider, noe som gjør at publikum vil få en bedret oversikt over friluftslivsområdene som finnes blant annet i deres nærområder. Denne rapporten er laget for å gi en oversikt over arbeidet som har pågått fra juni 2015 til desember 2016, både hva gjelder metodikk og resultater.

Kartleggingsarbeidet er basert på både kartstudier og feltarbeid. Av hensyn til tilgjengelig tid, samt fokusområde, så er det de relativt sett mindre og mer «ukjente» friluftslivsområdene som har blitt mest besøkt i felt. De store friluftslivsområdene, som for eksempel byfjellsområdene og Gullfjellet, er relativt godt kjente og vist som LNF-områder i kommuneplanens arealdel, mens det er de mindre områdene i nærheten av bebyggelse som gjerne er mest utsatt for utbygging. Det er derfor gjerne disse områdene det er aller viktigst å få kartlagt bruken av. Når det er sagt, så finnes det såpass mange grønne lunger at vi ikke har hatt tid til å verdivurdere alle områdene (gjelder særlig områder med veldig begrenset utstrekning). Ellers har det vært rettet et stort fokus mot tilgjengelige områder i strandsonen, innfartsstier til byfjellsområdene, grønne områder som tidligere har blitt kartlagt gjennom barnetråkkregistreringene, samt grønne områder som benyttes av skoler og barnehager til rekreasjon, lek og undervisning. Arbeidet som presenteres i denne rapporten må imidlertid revideres med jevne mellom, både av hensyn til å komplettere kartleggingen, men også siden kommunens arealbruk endres over tid.

Bymiljøetaten håper at dette kartleggingsarbeidet kan bidra til at folk for øynene opp for nye friluftslivsområder i kommunen. Kartleggingen gir kommunen et godt grunnlag for å utvikle og forbedre tilgjengeligheten til kommunens mange flotte friluftslivsområder, slik at enda flere kan få glede av områdene. Det er definitivt mye god folkehelse i friluftsliv!

Der ikke annet er nevnt er bildene i rapporten tatt av Gunvar Mikkelsen, Bymiljøetaten.

Byfjellene i Bergen er et populært turmål sommer som vinter. Her fra Vidden.

Friluftslivsområder kan også være grønne lunger innimellom bebyggelsen, slik som dette grøntområdet i Myrdalskogen (Åsane bydel).

*Gjengroing som en følge av nedlagt landbruksvirksomhet er mange steder i Bergen en trussel mot friluftslivsopplevelsen. På bildet fra **Gjerdingsneset** (Laksevåg bydel) ser man hvordan geitene holder landskapet, og dermed utsikt og fremkommelighet, i hevd.*

De fleste steder går imidlertid gjengroingen sin gang. Bildet viser et forlatt gårdsmiljø.

Metode

Kartleggingen har i hovedsak foregått bydel for bydel, og resultatene presenteres derfor også bydelsvis i denne rapporten. Arbeidsgruppen, som har vært tilknyttet prosjektet, har jobbet med å identifisere friluftslivsområdene, samt med verdsetting og geografisk avgrensning av områdene. Arbeidsgruppen har bestått av medlemmer fra Bymiljøetaten (Anders Søyland og Gunvar Mikkelsen), Byantikvaren (Jonatan Krzywinski), Plan- og bygningsetaten (Ole Roger Lindås), Idrettsseksjonen (Ronny Lockert), Bergen og Hordaland turlag (Nicolas Rodriguez) og Forum for Natur og Friluftsliv (Johanna Myrseth Aarflot og Ørjan Sælensminde). Det ble totalt avholdt 20 arbeidsgruppemøter fra sommeren 2015 til høsten 2016. I tillegg har byfjellsforvalter Jan Robert Brandsdal og vassdragsforvalter Ole Sandven bidratt med verdifulle opplysninger spesielt knyttet til henholdsvis tilkomststier til byfjellsområdene og fiskeaktivitet i elver og vann. Ellers har Nils-Eino Langhelle fra Plan- og bygningsetaten bidratt med verdifull hjelp på GIS-feltet.

Utvalg av friluftslivsområdene

Det er samtidig viktig å presisere at vi ikke har vurdert alle grønne områder i Bergen, men at vi har tatt for oss de områdene som vi vet eller antar er i bruk som friluftslivsområder. I tillegg er de områdene som har en klar potensiell verdi for friluftsliv tatt med. Det er de blågrønne områdene som er tatt med i kartleggingen, det vil si områder med trær eller andre grønne elementer, samt ferskvanns- og sjøområder. Dette medfører eksempelvis at utendørs byrom uten grønne elementer *ikke* er en del av kartleggingen.

Det er naturlig nok slik at man ikke vil få med absolutt alle områdene i første omgang, og materialet må derfor revideres med jevne mellomrom. En slik revidering er også nødvendig siden arealbruken i kommunen endres over tid.

Kommunens stikart må sees på som et naturlig supplement til arbeidet som har blitt gjort, da det er helt klart at alle stier ikke har kommet med i kartleggingsarbeidet. Selv om en del grønne korridorer i tettbygde strøk har blitt tatt med, så har det ligget utenfor prosjektets ressursrammer å ta med alle stier, snarveier og korridorer.

Mange av de kartlagte friluftslivsområdene har blitt foreslått av arbeidsgruppens medlemmer. I tillegg har dette vært en åpen prosess hvor også barnehager, skoler, organisasjoner (blant andre orienteringslag, seilforening, padleklubb og speidere) og publikum for øvrig har vært involvert. Av barnehagene var det 52 stk. (21 %) som responderte og av skolene var det 10 stk. (7 barne- og ungdomsskoler og 3 videregående skoler) (9 %) som responderte på oppfordringen vår om å informere om hvilke friluftslivsområder som var viktige for dem når det gjelder undervisning, lek og andre aktiviteter. At et område blir benyttet av skoler og barnehager kommer for øvrig frem i områdebeskrivelsene til de aktuelle områdene. Områdebeskrivelsene vil for øvrig være tilgjengelig via kartet over friluftslivsområdene som ligger på www.naturbase.no. De inneholder ofte ikke veldig mye informasjon, men vi har tatt med det vi mener er nødvendig.

Det har også blitt lagt ned en ikke ubetydelig innsats når det gjelder å få med aktuelle grønne områder som har blitt kartlagt i forbindelse med barnetråkkregistreringene i kommunen. På grunn av tidsaspektet så har de aller fleste av disse områdene fått verdi D, da det ikke har vært tid til å befare disse, og studere bruken av dem. Disse områdene har imidlertid en svært begrenset utstrekning, men

er likevel viktige nok for de barna som bruker dem (f.eks. et lite skogholt å leke i, en snarvei til skolen eller en god akebakke). Barnetråkkregistreringer har for øvrig kun vært utført ved 15 skoler, noe som gjorde informasjonsmengden håndterlig for vårt prosjektformål.

Friluftsområdene som driftes av Bergen og Omland Friluftsråd (BOF) er naturligvis også tatt med i prosjektet. Disse områdene er ofte tilrettelagt med f.eks. parkeringsplass og toalett – se mer på www.bof.no. Det er for øvrig angitt i områdebeskrivelsen hvis et område driftes av BOF.

Prosjektet *Grådig gode steder* (<http://dialog.spacescape.se/bergen/>) har også blitt brukt for å lokalisere friluftslivsområder; her er det bergenserne selv som har foreslått steder de liker å være.

Kartleggingsarbeidet ble sendt ut på en publikumshøring sommeren 2016, med informasjon på daværende Grønn etats nettsider. Høringen ble for øvrig behørig annonsert via kommunens facebookside, Bergenseren og i flere av bydelsavisene. Det kom totalt inn 100 tilbakemeldinger på publikumshøringen; av disse var det hele 67 som gjaldt Hordnesskogen. 25 tilbakemeldinger gikk på enten verdsetting, geografisk utstrekning eller nye friluftslivsområder (da er tilbakemeldingene vedrørende Hordnesskogen bare talt med én gang, siden disse omtrent hadde samme innhold). I tillegg til dette bidro Bergen og Hordaland turlag (som for øvrig var en del av arbeidsgruppen) med innspill til 26 friluftslivsområder, og Forum for natur og friluftsliv (som også var en del av arbeidsgruppen) kom med innspill til 13 ulike fiskevann.

Når det gjelder fiskemuligheter ved vann, vassdrag og sjø, så har vi tatt med områder som vi antar, eller vet, egner seg til dette formålet. Fiskemuligheter har for øvrig noen ganger blitt nevnt i områdebeskrivelsene til de aktuelle områdene, men her har vi vært litt tilbakeholdne, siden vi stort sett ikke kjenner så mye til hvor godt områdene egner seg til fiske (gjelder særlig sjøområdene). Vi henviser for øvrig til kostholdsrådene som gjelder for Byfjorden og tilgrensende områder, samt eventuelt andre områder (se www.matportalen.no og Mattilsynet sine hjemmesider for mer informasjon, eller sjekk med kommunen om du ikke finner tilfredsstillende info her). I tillegg er det viktig at folk gjør seg kjent med hvor det er fritt fiske og hvor det kreves fiskekort. Det har blitt gitt ut en egen fiskeguide for Bergensvannene, hvor man kan finne mer informasjon.

Vi har også tatt med de vannene der kommunen måler istykkelsen (ismåling) i kartleggingen, samt noen andre vann som vi har fått opplyst at brukes til skøyting.

En stor del av kartleggingsarbeidet har vært å finne ut av hvilke grønne områder som er viktige for barnehagene i Bergen.

Ei populær rot. Mange av Bergens barnehager har vært involvert i kartleggingsprosjektet.

Frilutslivsområdenes utstrekning

Det må presiseres at områdeutstrekningen kun er veiledende, og at den generelt er mer nøyaktig jo mindre områdene er i utstrekning. Områdenes utstrekning er tegnet for det meste med bakgrunn i kommunens ortofoto (flyfoto) og kommunens stikart, hvor det er forsøkt å finne en naturlig utstrekning som tar utgangspunkt i dagens bruk av områdene til friluftslivsformål. Inkludert er da de tilhørende eller omkringliggende områdene (altså omgivelsene). Det er jo som regel de omkringliggende områdene som er med på å gi oss friluftslivsfølelsen, da de utgjør naturrommet som vi beveger oss i. I tillegg beskytter de omkringliggende områdene gjerne mot trafikkstøy og lignende.

Planavgrensninger har i noen tilfeller vært til hjelp. Det har også arbeidsgruppens lokalkunnskap og befaringer i de aktuelle områdene. Mindre områder har altså generelt blitt mer nøyaktig avgrenset enn større områder. Dette skyldes både at mindre områder naturlig nok er mer oversiktlige enn større, at de gjerne befinner seg i regulerte områder, samt at det rett og slett ville vært for tidkrevende å tegne de store områdene med samme nøyaktighet som de mindre. Generelt kan vi si at hovedfokus ikke har vært på å gi områdene en helt korrekt utstrekning, da dette vil kreve uforholdsmessig mye tid. Vi har heller prøvd å få flest mulig av de områdene som brukes til friluftslivsformål i kommunen med på kartet.

Figur 1. Utsnitt som viser to av de registrerte friluftslivsområdene. Området til venstre er **Storholmen og Småholmen**, mens området til høyre er **gangvei ved Alvøen kai** – begge i Laksevåg bydel.

Verdsettingen av friluftslivsområdene

Verdsettingen har fulgt veileder M98-2013, med noen mindre justeringer. For eksempel har man ikke helt konsekvent fulgt kravet om at et *nærturterreng* skal ha en utstrekning som er større enn 200 dekar. Vi har valgt å bruke denne kategorien om områder som vurderes som store nok for en nærtur.

Et annet eksempel er verdsettingskriteriet som heter *egnethet*. Her har vi valgt å ikke fokusere så mye på om det finnes alternative områder i nærheten (slik veilederen fokuserer på), men simpelthen gitt en verdi ut fra hvor godt området egnest til den typen friluftsliv som området brukes til (for eksempel turgåing eller lek). Et område som egnest seg greit til turgåing har således ofte fått middels egnethet.

Når det gjelder verdsettingskriteriet *regionale eller nasjonale brukere* av et område, så har vi valgt å definere regionale brukere som brukere fra en annen bydel enn der hvor området befinner seg.

Vi har vært litt forsiktige med å gi områder verdi for verdsettingskriteriet *potensiell bruk*, men for noen områder har vi angitt en slik verdi. Dette gjelder for eksempel noen områder der det foreligger reguleringsplan eller planer om fremtidig regulering for boligbebyggelse i nærheten, noe som kan føre til økt bruk av det aktuelle området. Vi har også gitt verdi for potensiell bruk til en del områder der man ved tilretteleggingstiltak vil kunne øke bruken av området. For de områdene som har fått verdi for potensiell bruk, så vil det ofte stå en liten begrunnelse i områdebeskrivelsen til de aktuelle områdene.

Verdsettingskriteriet *kunnskapsverdier* har kun blitt gitt unntaksvis og litt sporadisk.

Kunnskapsverdier kunne helt sikkert blitt gitt til flere områder som benyttes av skoler (både blant de områdene som er merket med dette i områdebeskrivelsen, og områder som benyttes av skoler som ikke har besvart vår henvendelse), og områder som ligger i nærheten av skoler.

Verdsettingskriteriene *inngrep, utstrekning, tilgjengelighet* og til dels *lydmiljø* har vi for det aller meste droppet å gi verdi på. I tillegg har vi også droppet en del av de andre verdsettingskriteriene for en del områder, der vi har ment at det ikke er nødvendig å gi verdier, eller der vi har for lite kunnskap om områdene.

Når det gjelder områdenes endelige verdsetting, det vil si om de ender opp som A-områder (svært viktige friluftslivsområder), B-områder (viktige friluftslivsområder) eller C-områder (registrerte friluftslivsområder), så har vi for det aller meste fulgt den anbefalte skalaen på side 22 i veilederen. I de tilfellene hvor områder havner på grensen mellom to kategorier har arbeidsgruppen utført en skjønnsmessig vurdering. Det er likevel verdt å merke seg at bruksfrekvensen av et område har blitt tillagt særlig stor vekt i den endelige verdsettingen. Områdenes endelige verdsetting, samt verdiene som har blitt gitt på verdsettingskriteriene for hvert område, vil fremkomme via kartet på www.naturbase.no (merk her at kun de verdsettingskriteriene som vi har vurdert som relevante og de som vi har hatt nok kunnskap om er fylt ut for hvert friluftslivsområde).

I det hele tatt er det en krevende øvelse å gi verdier til de ulike kriteriene i M98-2013 – det er ikke lett å kvantifisere områdenes kvaliteter. Derfor må verdsettingen kun ses på som veiledende. Eksempelvis vil bruken innenfor ett og samme område sjelden være homogen, ofte er det for eksempel én eller noen få hovedstier som går gjennom et område, og som dermed vil danne hovedgrunlaget for verdsettingen.

Det er viktig å merke seg at verdi D stort sett er blitt gitt der vi ikke har nok kunnskap om et område, noe som også vil fremkomme av manglende utfylt verdsettingstabell på www.naturbase.no. Stort sett gjelder dette områder av nokså begrenset utstrekning (f.eks. områder fra

barnetråkkregistreringene og små, grønne korridorer). Noen få områder har også fått verdi D fordi bruken vurderes som helt marginal, men dette gjelder altså unntakene snarere enn regelen (regelen er altså kunnskapsmangel om områdene). Grunnen til at et område har fått verdi D blir gjort rede for i områdebeskrivelsene til de aktuelle områdene.

Kartleggingen som kunnskapsgrunnlag

Det er ellers viktig å merke seg at kartet over friluftslivsområdene *ikke* er et juridisk dokument, ei heller et plandokument, men at det simpelthen utgjør et bedre kunnskapsgrunnlag når det gjelder hvilke arealer som benyttes til ulike former for friluftsliv i kommunen. Kartleggingen innbefatter noen områder hvor allmennhetens ferdsel vil være begrenset ut fra lover eller forskrifter. Dette dreier seg stort sett om jordbruksland, men kan også gjelde gårdstun og andre private områder. Allmenn ferdsel i naturen reguleres for øvrig av Lov om friluftslivet (friluftsloven).

Til slutt nevnes det at prosjektet også har bidratt til at man har fått logget inn mange kilometer med fra før ikke-kartlagte stier, som etter hvert trolig vil komme på Statens kartverks offentlige kart. Dermed kommer også disse registreringene både publikum og saksbehandlere i kommunen til gode. Det har også blitt opprettet en bildekatalog med bilder fra omtrent 226 friluftslivsområder (31 % av alle de registrerte friluftslivsområdene).

Kartleggingsprosjektet har bidratt til å kartfeste mange kilometer med stier i Bergen. Her fra tverrforbindelsen mellom Gravdalslien og Kvarvenbakken.

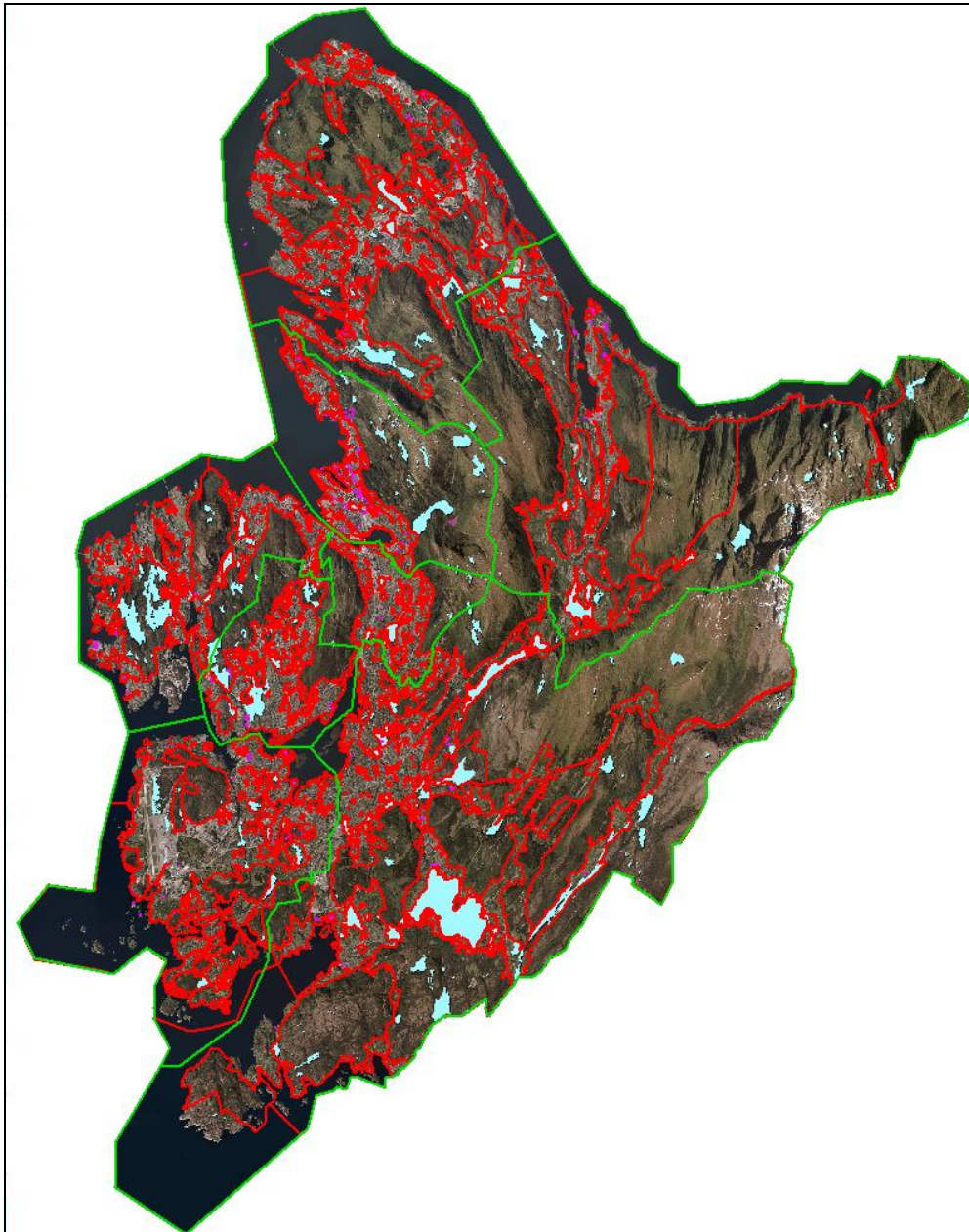
*Det er ikke alltid store tilretteleggingstiltak som skal til for å bedre tilgjengelighet og øke bruken av friluftslivsområder i strandsonen. Én mulighet er å plassere ut en flytebrygge med benk, slik som her fra **Langestranden** i Nordåsvannet.*

Et fuglekasseprosjekt kan være et flott praktisk tiltak både som læring i naturfaget, men også som en kilde til friluftsliv og naturopplevelser.

Resultater

Totalt 730 friluftslivsområder i Bergen kommune er kartlagt gjennom dette prosjektet. De ulike områdene spenner fra store skog- og fjellområder med mye urørt natur til små grønne korridorer og lekearealer som nesten ikke synes på kartet, men som likevel er viktige til sin bruk. Arealmessig spenner friluftslivsområdene fra 34 m² (innfartssti til Damsgårdsfjellet-Kanadaskogen fra Hamrehaugen) til 61,86 km² (Gullfjellsområdet, Livarden og Totlandsfjellet). Merk at mange områder har en utstrekning som gjør at de går over to (eller tre) bydeler, og de blir dermed talt med flere ganger i den følgende bydelsvise oppsummeringen.

Figur 2. Kartet viser de åtte bydelene (grønne bydelsgrenser) som Bergen kommune består av; områdene med røde omriss er de 730 friluftslivsområdene som er kartlagt. Arealet av hele kommunen er 570 428 dekar (inkludert sjøareal).

Tabell 1. Skjematisk oversikt over alle registrerte friluftslivsområdene i Bergen kommune. Forklaring av forkortelser: A = Svært viktig friluftslivsområde, B = Viktig friluftslivsområde, C = Registrert friluftslivsområde, D = Ikke klassifisert (de aller fleste pga. manglende kunnskap, mens noen få pga. marginal bruk), NT = Nærturterreng, LR = Leke- og rekreasjonsområde, GK = Grønncorridor, MA = Marka, SS = Strandsonen, KL = Kulturlandskapet, UO= Utfartsområde, SK = Særlige kvalitetsområder, AF = Andre områder.

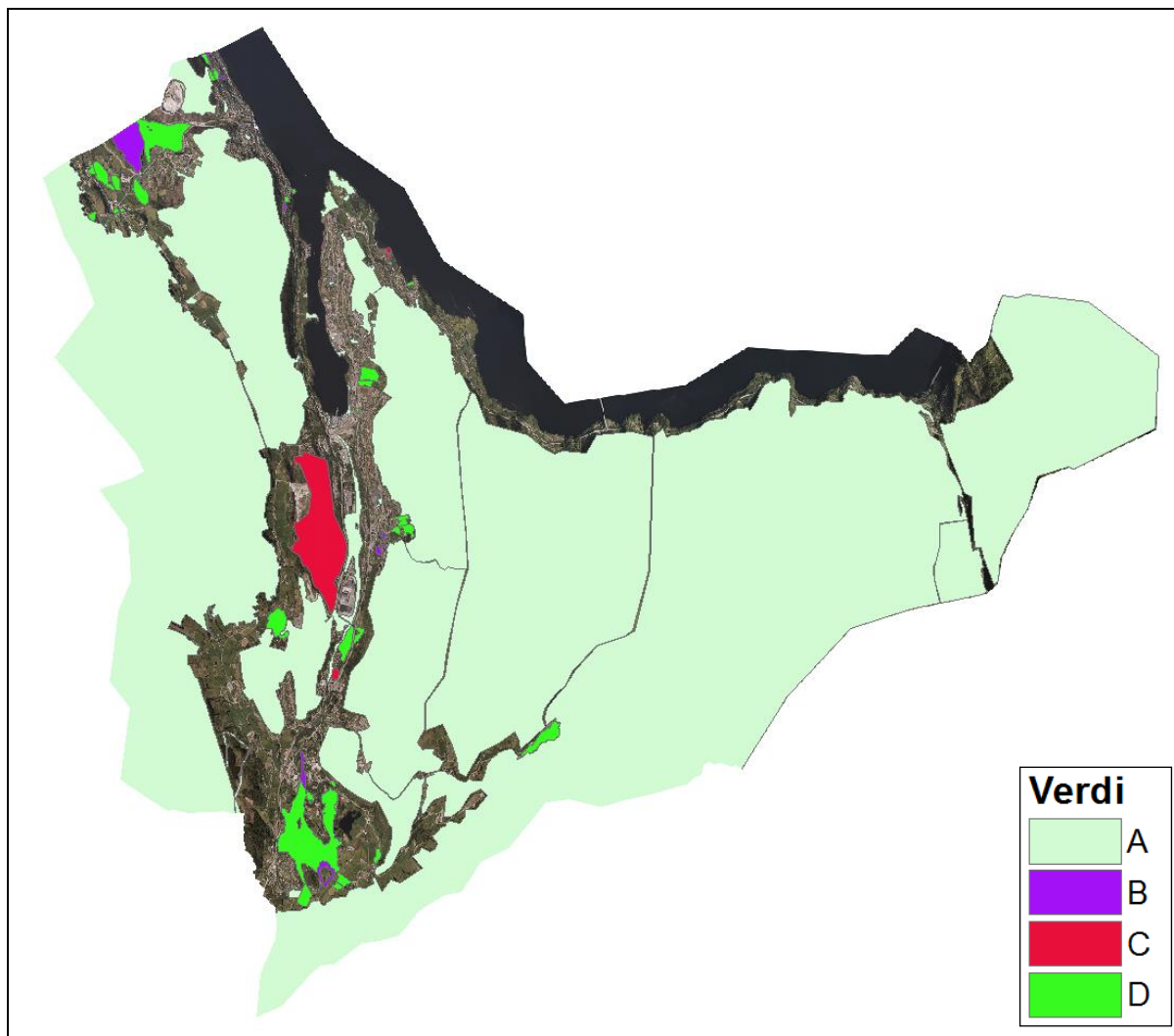
	NT	LR	GK	MA	SS	KL	UO	SK	AF	Sum
A	27	78	62	7	30	-	17	23	8	252
B	16	85	44	-	35	3	1	-	1	185
C	7	45	14	-	25	-	-	-	1	92
D	-	92	52	-	44	4	-	-	9	201
Sum	50	300	172	7	134	7	18	23	19	730

Arna

Arna er en bydel med stort areal (112 158 dekar, inkludert sjøareal), men få innbyggere (13 758 pr. 1.1.2016) sammenlignet med de andre bydelene. Bydelen har en relativt spredt bosetting med store og til dels urørte naturområder. Totalt har det blitt kartlagt 72 friluftslivsområder som ligger helt eller delvis innenfor Arna bydel.

Tabell 2. Skjematisk oversikt over friluftslivsområdene i Arna bydel. For forklaring av forkortelser, se tabelltekst til tabell 1.

	NT	LR	GK	MA	SS	KL	UO	SK	AF	Sum
A	6	8	3	1	4	-	5	-	1	28
B	1	5	2	-	-	-	-	-	-	8
C	1	1	1	-	2	-	-	-	-	5
D	-	11	6	-	9	3	-	-	2	31
Sum	8	25	12	1	15	3	5	0	3	72

Figur 3. Oversiktskart over friluftslivsområdene i Arna bydel; kategorisert etter verdi. For forklaring av verdier, se tabelltekst til tabell 1.

Unneland grendelag har vært med på å gjøre **Fagerhaugen** til et turmål, blant annet ved opparbeiding av turvei og skilting.

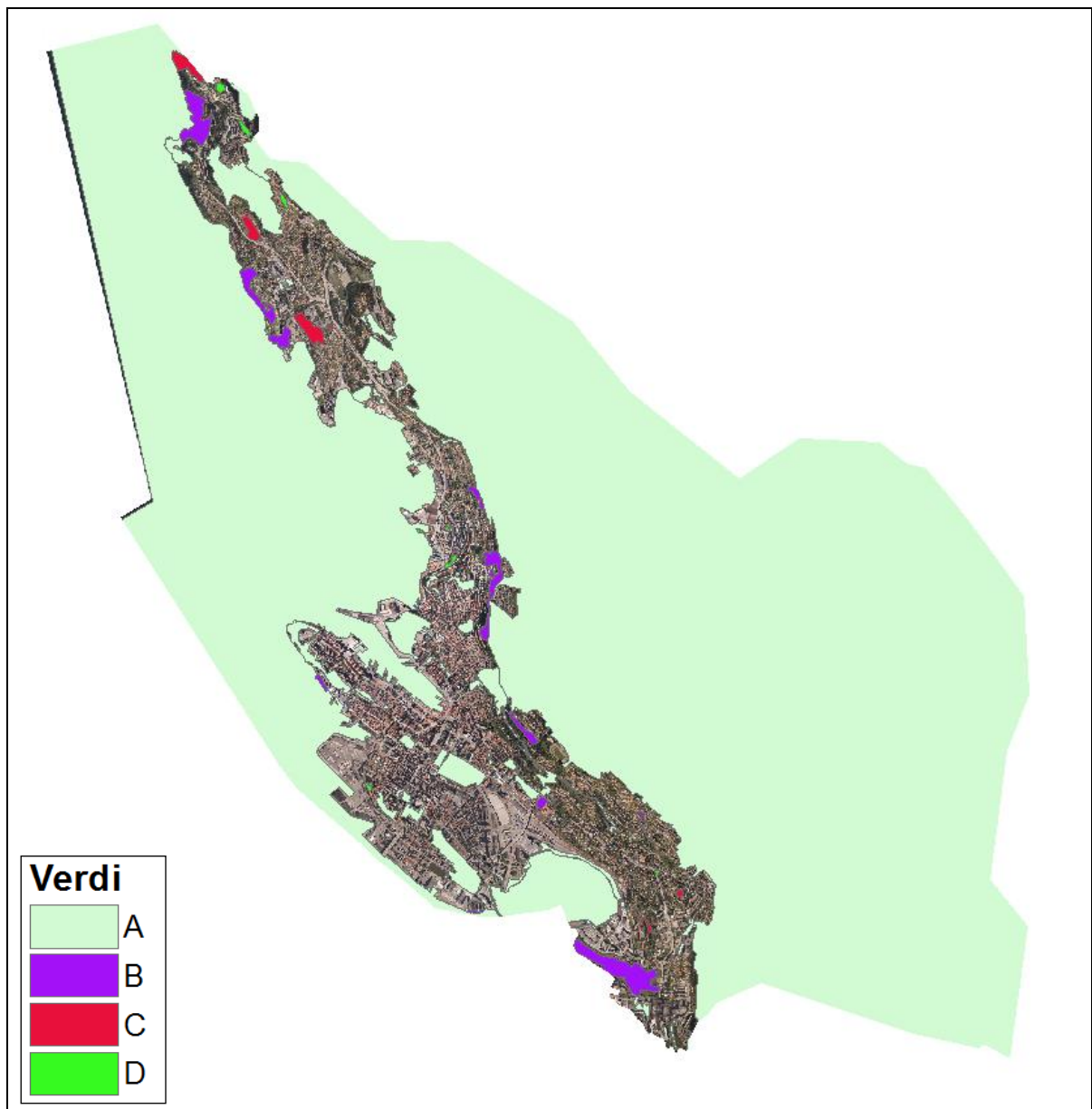
Et lite leirsted i **grøntområdet mellom Hardangervegen og Stephansens veg** på Espeland. Området brukes blant annet av en barnehage.

Bergenhus

Bergenhus er sentrumsbydelen; den har mange innbyggere (41 775 pr. 1.1.2016), og foruten byfjellene er det kun relativt små grønt- og friluftslivsområder i bydelen. Nesten uansett hvor man bor i bydelen, så er det kort vei til både sjø og fjell (byfjellene). Totalt har det blitt kartlagt 61 friluftslivsområder som ligger helt eller delvis innenfor Bergenhus bydel.

Tabell 3. Skjematisk oversikt over friluftslivsområdene i Bergenhus bydel. For forklaring av forkortelser, se tabelltekst til tabell 1.

	NT	LR	GK	MA	SS	KL	UO	SK	AF	Sum
A	-	10	8	1	2	-	-	8	4	33
B	-	4	3	-	3	-	-	-	1	11
C	-	3	2	-	1	-	-	-	-	6
D	-	8	1	-	1	-	-	-	1	11
Sum	0	25	14	1	7	0	0	8	6	61

Figur 4. Oversikt over friluftslivsområdene i Bergenhus bydel; kategorisert etter verdi. For forklaring av verdier, se tabelltekst til tabell 1.

Nygårdsparken er utformet i såkalt engelsk landskapsstil. Den ble offisielt åpnet i 1885 takket være legene Joachim Georg Wiesener og Klaus Hanssen, som mente at byens innbyggere trengte en grønn lunge for rekreasjonsformål. Parken er i dag et svært viktig rekreasjonsområde i Bergen sentrum.
Foto: Svein Petter Kveim.

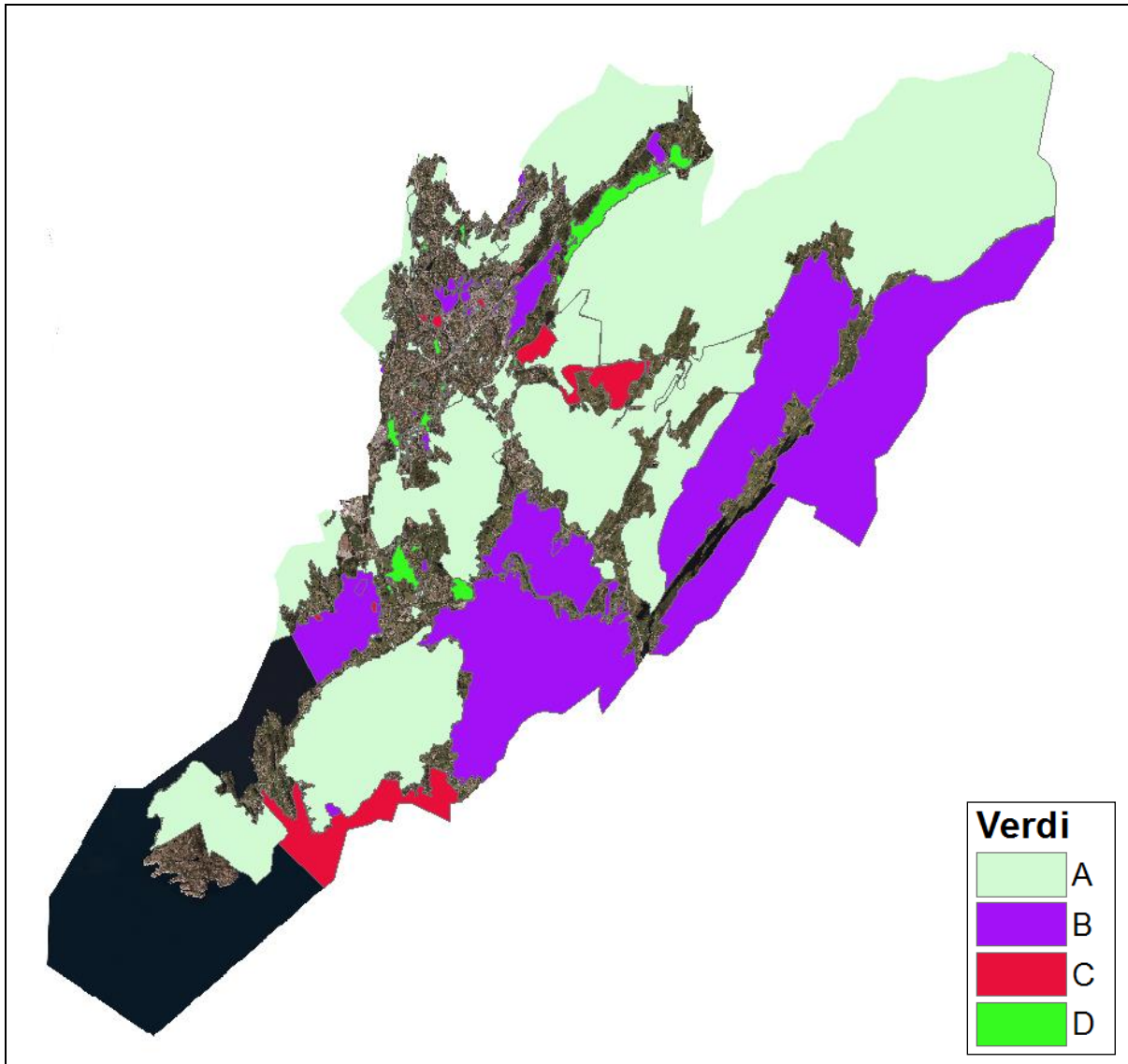
Bergenhus bydel ligger «klemmt» mellom Byfjellene og Byfjorden. Bildet er tatt fra et **grøntområde ved Norges Handelshøgskole**, og viser utsikten sørover mot Bergen sentrum.

Fana

Fana er med sine 187 217 dekar (inkludert sjøareal) den største bydelen, og pr 1.1.2016 huset den 41 975 innbyggere. Bydelen har store skog- og fjellområder, men også en variert strandsone, i tillegg til kulturlandskap og store bebygde områder. Totalt har det blitt kartlagt 130 friluftslivsområder som ligger helt eller delvis innenfor Fana bydel.

Tabell 4. Skjematisk oversikt over friluftslivsområdene i Fana bydel. For forklaring av forkortelser, se tabelltekst til tabell 1.

	NT	LR	GK	MA	SS	KL	UO	SK	AF	Sum
A	4	14	10	2	6	-	8	7	1	52
B	4	16	10	-	8	1	1	-	-	40
C	2	6	-	-	4	-	-	-	-	12
D	-	15	3	-	6	-	-	-	3	27
Sum	10	51	23	2	24	1	9	7	4	131

Figur 5. Oversikt over friluftslivsområdene i Fana bydel; kategorisert etter verdi. For forklaring av verdier, se tabelltekst til tabell 1.

Ved **Birkelandsvatnet** er det etablert en turvei (turveien ligger langs søre delen av vatnet og vises ikke på dette bildet).

Nordtua er en av de syv Øvsttunparkene.

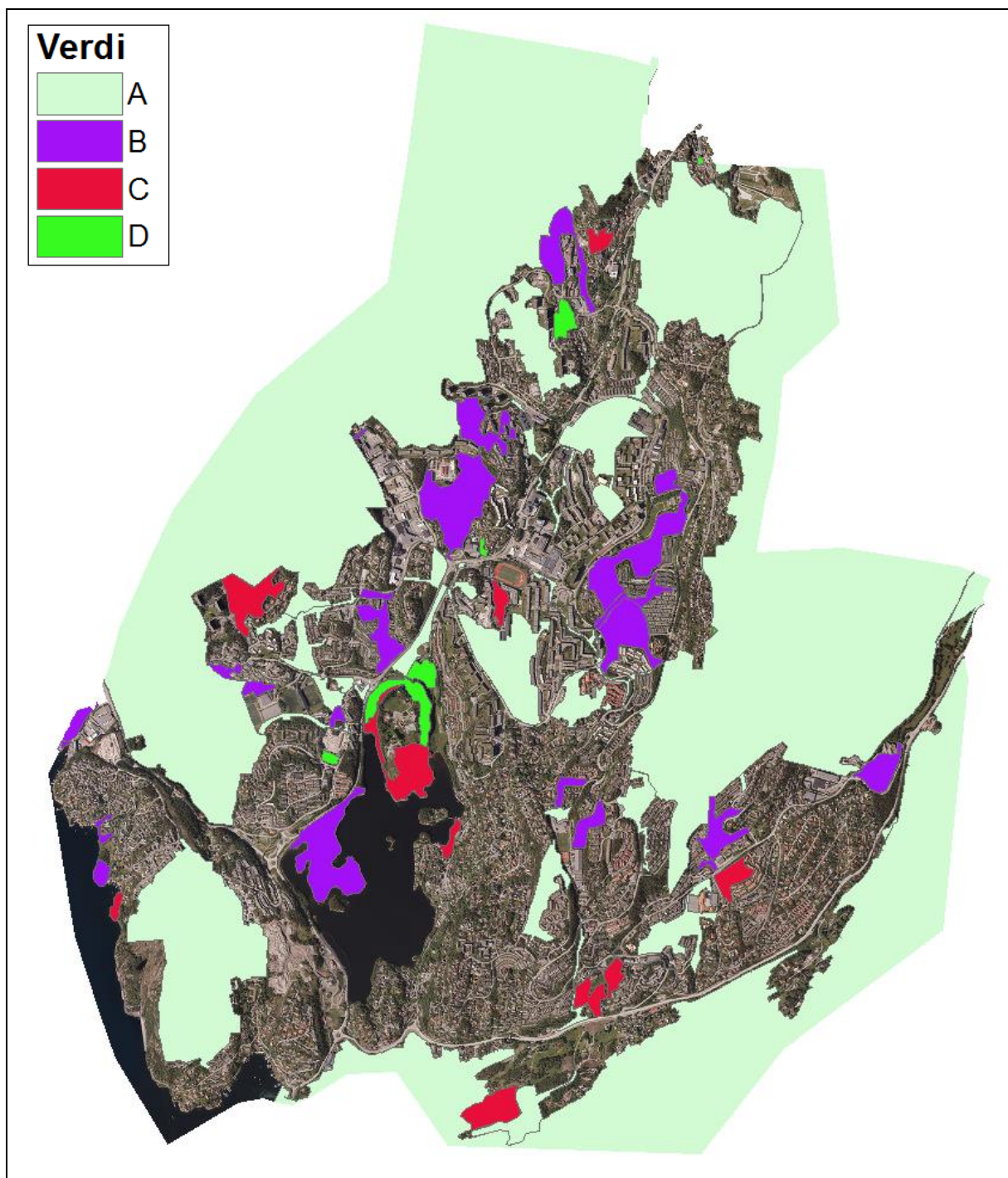
Ved **Fanahammeren** går det en liten sti som gjør strandsonen tilgjengelig for allmennheten. Ellers skimter man badeplassen **Mjelkevika** som ligger helt innerst i Fanafjorden.

Fyllingsdalen

Fyllingsdalen bydel ligger mellom Løvstakken og Damsgårdsfjellet, og avgrenses i sør av Nordåsvannet og Grimstadvfjorden. Bydelen er relativt tett bebygd (29 493 innbyggere pr. 1.1.2016 på 21 372 dekar), men har likevel mye skog, og innbefatter deler av byfjellene (deler av Løvstakken, Damsgårdsfjellet og Kanadaskogen). Totalt har det blitt kartlagt 62 friluftslivsområder som ligger helt eller delvis innenfor Fyllingsdalen bydel.

Tabell 5. Skjematisk oversikt over friluftslivsområdene i Fyllingsdalen bydel. For forklaring av forkortelser, se tabelltekst til tabell 1.

	NT	LR	GK	MA	SS	KL	UO	SK	AF	Sum
A	3	7	12	2	2	-	1	-	-	27
B	2	15	2	-	1	-	-	-	-	20
C	-	8	-	-	1	-	-	-	-	9
D	-	4	1	-	-	1	-	-	-	6
Sum	5	34	15	2	4	1	1	0	0	62

Figur 6. Oversikt over friluftslivsområdene i Fyllingsdalen bydel; kategorisert etter verdi. For forklaring av verdier, se tabelltekst til tabell 1.

*Bergen har et stort mangfold av friluftslivsområder, sommer som vinter. Her fra badeplassen **Kyrkjjetangen** ved Nordåsvannet. Kyrkjjetangen ligger i Fyllingsdalen bydel, mens Nordåsvannet er delt mellom bydelene Fyllingsdalen, Ytrebygda og Fana.*

*Mye av bebyggelsen i Fyllingsdalen ligger nært skog og turterreng. Her fra **Storhammeren**.*

Mange innbyggere i Fyllingsdalen bor i nærheten av **byfjellene**. Her fra innfallsporten ved Spelhaugen, hvor mange turløyper er skiltet.

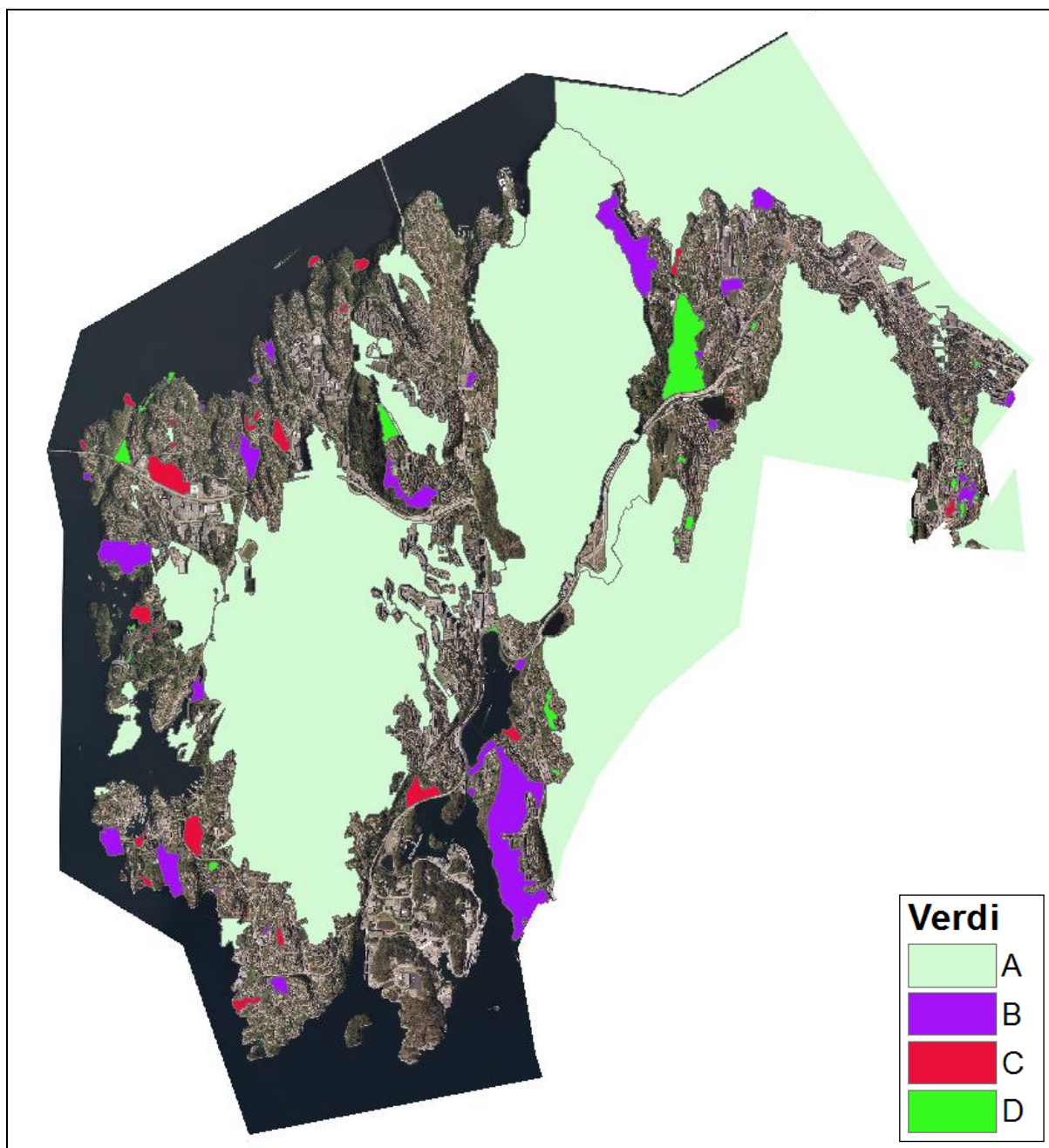
Det finnes mange grønne korridorer i Fyllingsdalen. Bildet viser turvei og **grønncorridor** ved **Hesjaholtet**.

Laksevåg

Laksevåg bydel ligger vendt mot Byfjorden, og de fleste i bydelen bor da naturlig nok i nærheten av sjøen. Bydelen er relativt tett bebygd (40 020 innbyggere pr. 1.1.2016 på 44 677 dekar, inkludert sjøareal), men har også mye skog, og innbefatter deler av byfjellene (Lyderhorn, samt deler av Damsgårdsfjellet og Kanadaskogen). Totalt har det blitt kartlagt 124 friluftslivsområder som ligger helt eller delvis innenfor Laksevåg bydel.

Tabell 6. Skjematisk oversikt over friluftslivsområdene i Laksevåg bydel. For forklaring av forkortelser, se tabelltekst til tabell 1.

	NT	LR	GK	MA	SS	KL	UO	SK	AF	Sum
A	3	8	9	3	5	-	-	1	-	29
B	1	12	3	-	12	1	-	-	-	29
C	-	11	2	-	10	-	-	-	-	23
D	-	18	19	-	5	-	-	-	1	43
Sum	4	49	33	3	32	1	0	1	1	124

Figur 7. Oversikt over friluftslivsområdene i Laksevåg bydel; kategorisert etter verdi. For forklaring av verdier, se tabelltekst til tabell 1.

Lyderhorn er det vestligste av byfjellene, og er et svært populært turmål i Laksevåg bydel.

*Små og nære friluftslivsområder kan også gi store opplevelser, slik som her fra en **grønncorridor mellom Kongsbakken og Starabakken** i Mathopen, med flott utsikt mot Bjørøy og Sotra.*

Kongstjørna er et av de omtrent 30 vannene hvor kommunen driver med ismåling for å sikre trygg ferdsel på isen.

Varden og Vardehaugen er et populært turområde i Laksevåg bydel. Området har blant annet mange grusede gangveier.

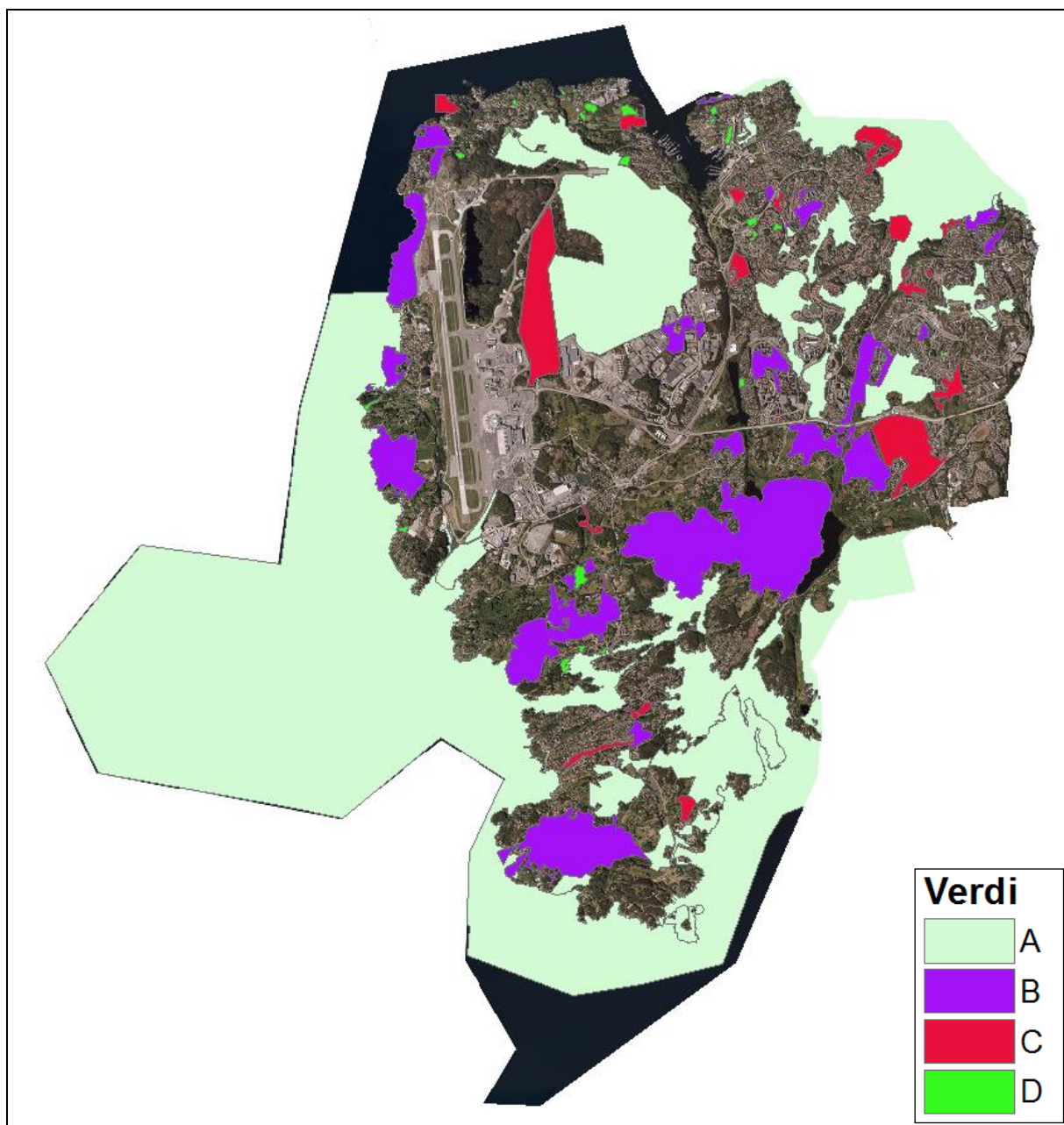
Gravdalsvatnet om høsten. Flytebryggene ligger der hvor Laksevåg kajakklubb holder til.

Ytrebygda

Ytrebygda bydel har lite fjell (med unntak av Storrinden), men en god del skog og noe dyrket mark som benyttes til friluftsliv, i tillegg til en variert og fin kystlinje og skjærgård. Totalt har det blitt kartlagt 101 friluftslivsområder som ligger helt eller delvis innenfor Ytrebygda bydel.

Tabell 7. Skjematisk oversikt over friluftslivsområdene i Ytrebygda bydel. For forklaring av forkortelser, se tabelltekst til tabell 1.

	NT	LR	GK	MA	SS	KL	UO	SK	AF	Sum
A	7	3	3	-	5	-	5	4	-	27
B	5	12	2	-	5	1	-	-	-	25
C	1	9	4	-	6	-	-	-	-	20
D	-	13	1	-	15	-	-	-	-	29
Sum	13	37	10	0	31	1	5	4	0	101

Figur 8. Oversikt over friluftslivsområdene i Ytrebygda bydel; kategorisert etter verdi. For forklaring av verdier, se tabelltekst til tabell 1.

*Mye av **Storrinden** er skogledd, men byr likevel på fin utsikt. Området er et populært turområde i Ytrebygda.*

*Ytrebygda har fortsatt en del jordbruk, og noen av disse områdene benyttes også til turmål, typisk der det går grusveier, gamle kjerreveier og lignende. Bildet er fra de fantastiske blomsterengene i **Ådlandsmarka**.*

Langaneset ligger til Nordåsvannet, og er godt tilrettelagt for funksjonshemmede. Like ved ligger Sjøsportsenteret for funksjonshemmede.

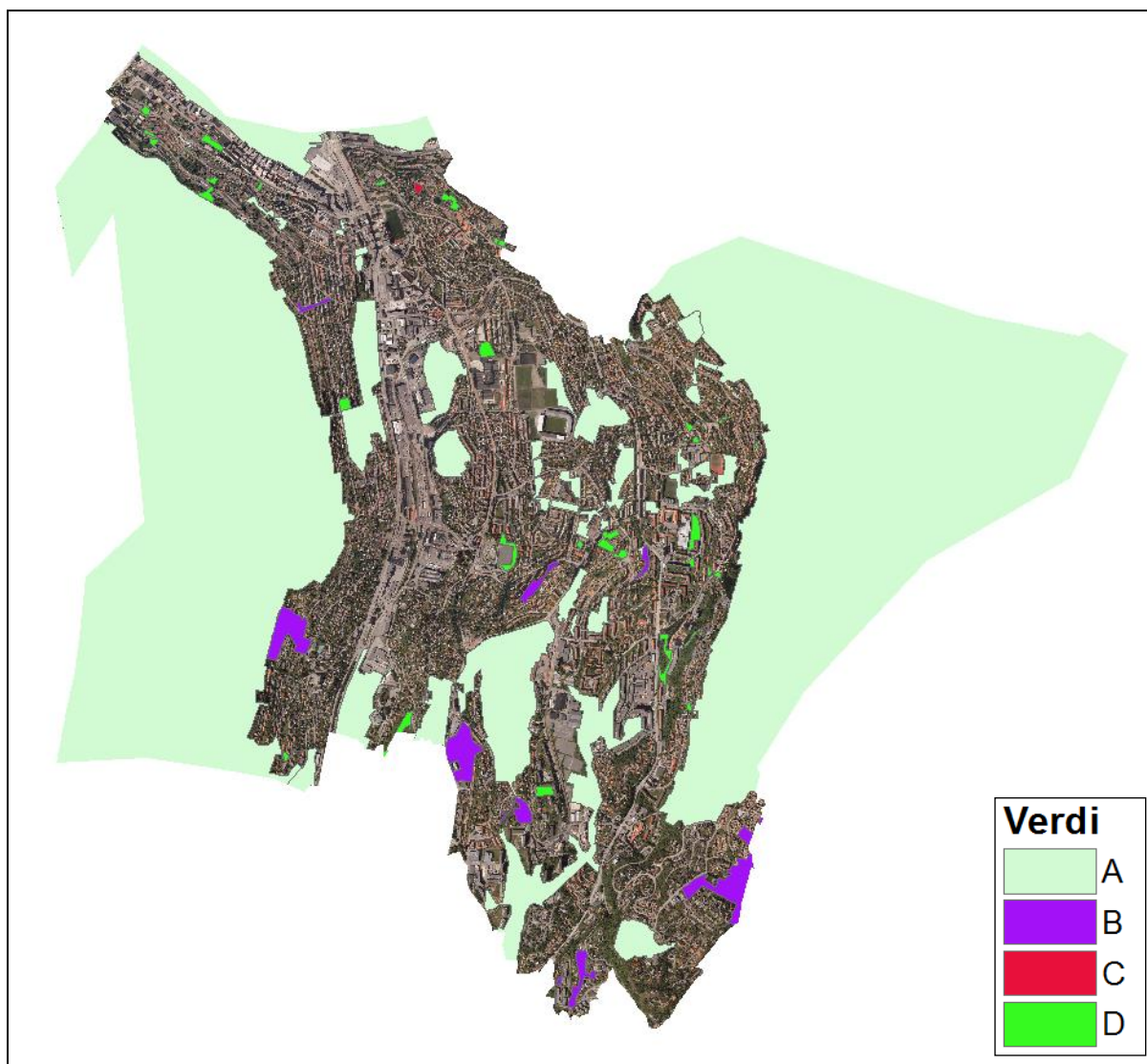
Brevika ligger også til Nordåsvannet. En fin sti går gjennom området, og innerst i vika er det benker, bål plass og muligheter for å bade.

Årstad

Årstad bydel er med sine 14 633 dekar (inkludert sjøareal) den minste bydelen, og den er også den tettest befolkede bydelen (40 663 innbyggere pr. 1.1.2016). Bydelen dekker store deler av den bebygde Bergensdalen, i tillegg til deler av Løvestakken, samt Nattlandsfjellet og videre nordover mot Ulriken. Totalt har det blitt kartlagt 71 friluftslivsområder som ligger helt eller delvis innenfor Årstad bydel.

Tabell 8. Skjematisk oversikt over friluftslivsområdene i Årstad bydel. For forklaring av forkortelser, se tabelltekst til tabell 1.

	NT	LR	GK	MA	SS	KL	UO	SK	AF	Sum
A	-	11	9	2	2	-	-	2	1	27
B	-	2	9	-	-	-	-	-	-	11
C	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
D	-	15	16	-	-	-	-	-	1	32
Sum	0	29	34	2	2	0	0	2	2	71

Figur 9. Oversikt over friluftslivsområdene i Årstad bydel; kategorisert etter verdi. For forklaring av verdier, se tabelltekst til tabell 1.

*Det meste av **Løvstakken** ligger i Årstad bydel. Både stiene som leder mot fjellets topp, og den nylig etablerte Løvstien er svært populære friluftslivsområder. Bildet er tatt fra Ytre Sandviken, og man ser Nordnes i forkant av Løvstakken.*

Snarveier gjennom grøntområder, slik som denne på Landås, er en viktig del av friluftslivsområdene i Årstad bydel. Selv om de for det meste blir brukt som «transportetapper», så vil de også for mange mennesker fungere som et etterlengtet avbrekk fra trafikkstøy og annen menneskelig aktivitet.

Slettemarken er et populært leke- og rekreasjonsområde i Årstad bydel.

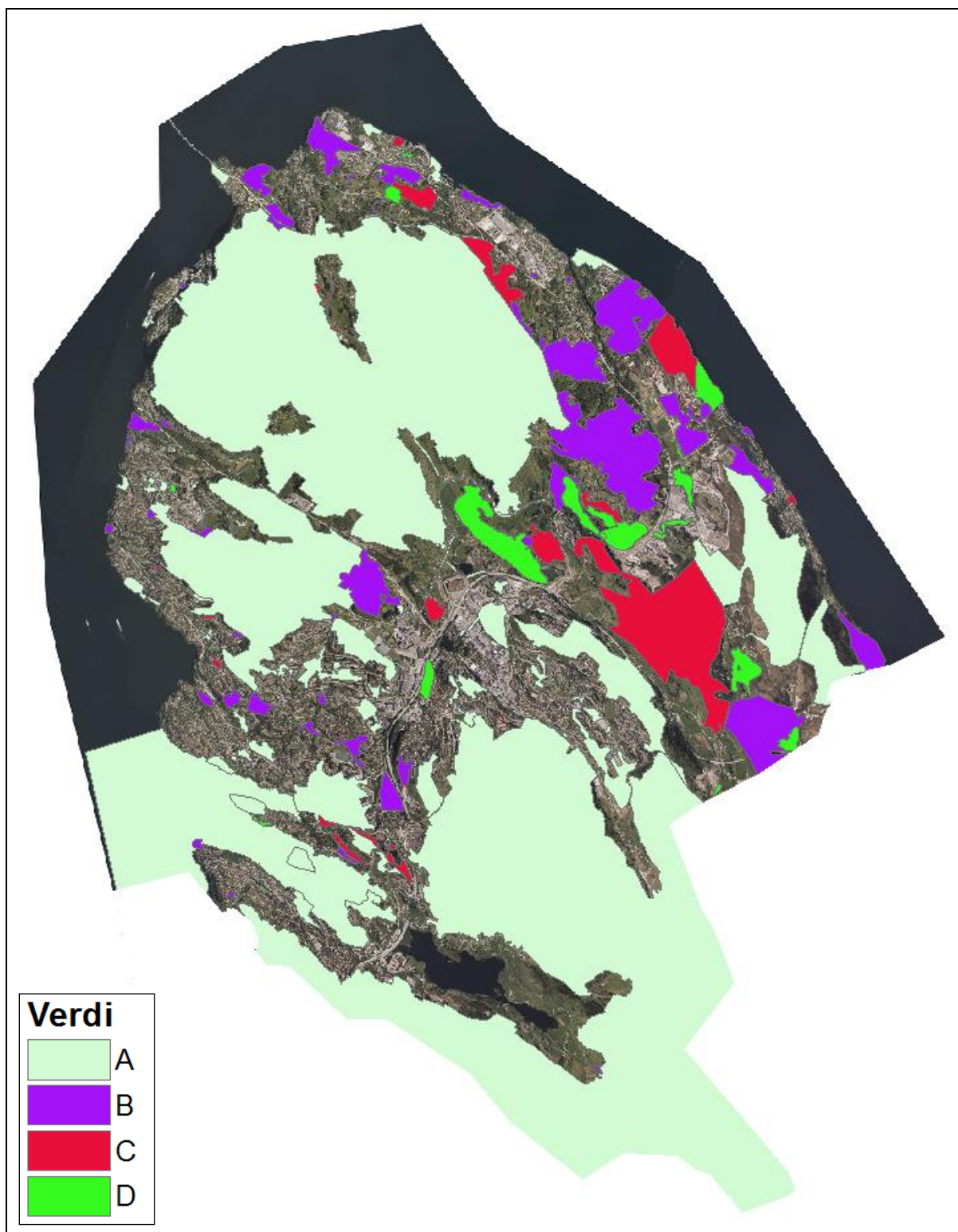
Tveitevatnet har et rikt fugleliv, noe befolkningen vet å sette pris på. Området er også et svært populært turområde.

Åsane

Åsane bydel utgjør den nordligste delen av Bergenshalvøyen. Bydelen er blant de mest folkerike med sine 40 979 innbyggere pr. 1.1.2016. Bydelen er stor (91 841 dekar, inkludert sjøareal) og innbefatter blant annet den nordlige delen av de sentrale byfjellene, i tillegg til Byfjellene nord, som i sin helhet ligger i Åsane. Bydelen har også en lang og variert kystlinje. Totalt har det blitt kartlagt 148 friluftslivsområder som ligger helt eller delvis innenfor Åsane bydel.

Tabell 9. Skjematisk oversikt over friluftslivsområdene i Åsane bydel. For forklaring av forkortelser, se tabelltekst til tabell 1.

	NT	LR	GK	MA	SS	KL	UO	SK	AF	Sum
A	5	19	14	3	12	-	1	1	1	56
B	5	21	17	-	6	-	-	-	-	49
C	3	7	5	-	1	-	-	-	1	17
D	-	9	6	-	10	-	-	-	1	26
Sum	13	56	42	3	29	0	1	1	3	148

Figur 10. Oversikt over friluftslivsområdene i Åsane bydel; kategorisert etter verdi. For forklaring av verdier, se tabelltekst til tabell 1.

*Bildet viser Klauvaneset og Nordhordalandsbrua, som ligger nord i Åsane. Området omfatter blant annet et **grøntområde ved Tellevik kystfort**.*

*Bildet viser utsikten mot Holsnøy fra en **grønnkorridor ved Kistebakkane**.*

Utsnitt fra kulturlandskapet i Hjortlandsdalen, med byfjellene innenfor. Hjortlandsdalen er en populær innfallsport til byfjellene.

*En viktig del av kartleggingsarbeidet har vært å få med viktige innfartsstier til byfjellsområdene. Bildet viser en mye brukt **innfartssti til Byfjellene nord fra Kollbudalen.***

Bymiljøetaten, Byrådsavdeling for byutvikling, Bergen kommune

Telefon: 55 56 56 90

Postadresse: Postboks 7700, N-5020 Bergen

E-post: bymiljoetaten@bergen.kommune.no

Internettadresse: www.bergen.kommune.no/omkommunen/avdelinger/bymiljoetaten